

Stockholm 2018-09-25

Kulturdepartementet
Enheten för konstarterna
103 33 Stockholm

Remissvar Konstnär - oavsett villkor? SOU 2018:23

Övergripande synpunkter

Bildupphovsrätt remissvar kommer endast att beröra utredningens kapitel 9 Utredningens bedömningar och förslag i de delar som direkt berör vår verksamhet och upphovsrätt för bildskapare. I övriga delar hänvisar vi till remissvar som inlämnats av våra medlemsföreningar; Konstnärernas Riksorganisation, Svenska Tecknare, Svenska Fotografers Förbund, Bildleverantörerna förening och Svenska Journalistförbundet samt till svar inlämnat av KLYS och Copyswede.

Utredningen pekar på många väsentliga frågor som inte är lösta inom upphovsrätten och där möjligheter till rationella lösningar finns. Utredningen har fått ett brett och komplext uppdrag under begränsad tid och det märks på att det finns många goda uppslag men relativt få genomarbetade förslag.

Det är välkommet att utredningen har tagit in det upphovsrättsliga perspektivet i den kultur- och konstnärspolitiska kontexten. Ofta har upphovsrätten lämnats åt sidan när kultur- och konstnärspolitiken har diskuterats. Därmed har dess kulturpolitiska betydelse minimerats och kommit att specialiserats på ett olyckligt sätt, det har fått negativa följder för upphovsrätten, konstnärspolitiken och därmed för kulturpolitiken som helhet.

Det är grundläggande för kulturpolitiken att man beaktar konstnärens behov av oberoende och försörjning på egna meriter, där upphovsrätten har en central roll. Om vi istället lyfter in upphovsrätten som en väsentlig del i kulturpolitiken kommer det ge positiva effekter. Vi ser helheten och använder alla de instrument som står till förfogande.

Även utifrån strikta ekonomiska och näringsmässiga förhållande, där upphovsrättssektorn vuxit mycket snabbt de senaste 20 åren, är det motiverat att genomlysna de upphovsrättsliga frågorna i detta sammanhang.

Med detta sagt kan vi dock beklaga att analysen av, och sambandet mellan, upphovsrätten och kulturpolitiken inte är tillräckligt utvecklad i utredningen. Vi ser det som en betydande och bestående brist. Det ger bland annat som resultat att man i flera avseenden stannar vid en allmän analys, som även om den i sak är korrekt, inte leder till att man kan peka ut riktning och föreslå relevanta åtgärder. Det finns ett klart behov av en mer omfattande analys av

upphovsrättens betydelse för kulturpolitiken. Det är också en fråga som diskuteras, även om det inte sker i dessa termer, bland relativt breda medborgargrupper.

9.4.2 Digitaliseringens påverkan på konstnärernas yrkesutövande

Det föreslås att *regeringen ska ta fram en samlad strategi för digitaliseringen av den offentligt finansierade kulturen. Ett samordningssekretariat inrättas vid Kulturrådet.*

Bildupphovsrätt tillstyrker förslaget och vi ser fördelar med en samlad strategi. För att kunna göra en sådan samlad strategi behövs ett grundläggande analysarbete, bland annat av de upphovsrättsliga frågorna, och vi anser att det måste vara en del av detta. Det är i den digitala kontexten som konflikterna blir tydliga. Vidare måste en sådan strategi se till att upphovspersoners rättigheter inte urgröps eller hotas. Därför måste strategin ta en bred ansats. I dagens diskussion och i flera av riktlinjer som utformas för att hantera digitaliseringen inom kulturarvsinstitutioner, inom undervisningen och inom offentlig förvaltning, ser vi exempel på att upphovspersoners rättigheter betraktas som ett hinder eller ett problem för verksamheten. Ofta ställs mål upp som ensidigt betonar ett visst intresse på bekostnad av de rättigheter som lagstiftaren ser som grundläggande för kulturskaparna. Det handlar om riktlinjer för avtal med fotografer och andra bildskapare när verk beställs. Ofta går dessa avtal utöver vad som är nödvändigt för syftet med beställningen och gör anspråk på att ta över hela eller en stor del av upphovsrätten. Det kommer igen i undervisningsväsendet där t ex publicering och spridning av resultaten av forskning tas över av universitet och högskolor, ofta för att möta framtida krav från globala publicister. Resultatet blir att upphovspersoner till bilder tvingas att avstå uppdrag eller lämna ifrån sig upphovsrätten till bilder utan att särskild kompensation för detta utgår. Vidare ser vi som en följd av direktiv som gäller offentlig information (PSI Direktivet) att det skapas regler om att allt som är offentligt finansierat ska kunna spridas fritt. Det skapar ett tryck på att tvinga upphovspersoner att lämna över rättigheter till sina bilder oavsett om de är framtagna i form av uppdragsavtal, i anställning eller om bilderna sedan tidigare finns i olika former av arkiv och samlingar. Dessa typer av riktlinjer och arbetsmetoder måste ersättas av mer balanserade som ser det komplexa förhållandet mellan kulturskapande och möjlighet att bibehålla successiva inkomster av skapandet till nytta för samhällsutvecklingen och inte minst för de institutioner som nu i rask och aggressiv takt inför denna dåliga praxis. Det bör noteras att PSI direktivet undantar upphovsrätten från de handlingar mm som skall ställas fritt och öppet till förfogande för medborgarna, direktivet respekterar upphovsrätten fullt ut. Det borde även vara en klar riktlinje för alla offentlig verksamhet. Idag ger man med en hand samtidigt som man förgör med den andra.

Det föreslås att *Konstnärsnämnden får i uppdrag att analysera konstnärernas förutsättningar att verka i det nya digitala landskapet. Analysen ska ske i samverkan med upphovsrättsorganisationer inom de olika konstområdena samt med Patent- och registreringsverket (PRV). Myndigheten ska utifrån sin analys även utveckla sin rådgivningsverksamhet avseende det digitala området.*

Bildupphovsrätt tillstyrker förslaget och vi anser att det är av största vikt att en sådan analys tar in en bred upphovsrättslig analys. Nya kommersiella aktörer har i snabb takt omformat marknaden för kulturellt skapande och konsumtion. Det har skapat såväl nya möjligheter som nya problem samtidigt som tidigare problem har accentuerats. Utredningen pekar på att en analys bör *bl.a. omfatta möjligheterna att sprida och skydda sina verk, nya ersättningsformer och affärsm modeller samt kunskapsuppbyggnad avseende upphovsrätt.* Man bör här vara medveten om att de nya aktörer som gör sig gällande på området, t ex Facebook och Google,

har en bred och mångsidig verksamhet. De betraktas därför av stora delar av samhället som attraktiva investerare för att utveckla kommuner och regioner t ex genom att utnyttja Sveriges relativt billiga energi för att bygga datorhallar. Samtidigt kommer deras (enorma) inkomster från att utan eller med minimala ersättningar använda upphovspersoners arbetsresultat i sin verksamhet. Det är alltså ett komplext förhållande och vi vet att dessa företag inte är främmande för att ställa politiska krav och från att aktivt gå in i politiska processer för att bevara de fördelar de tillskansat sig.

Utredningen skriver på sid 375–376 att konstnärernas ”möjligheter att bevaka att de får rimliga ersättningar för nyttjandet av sina verk och att ersättningarna betalas ut försvåras genom digitaliseringen. Kunskaperna om och förmågan att ingå ett avtal får ökad betydelse med digitaliseringen. Värdefullt i sammanhanget är att det i dag förefaller finnas en vilja att ersätta konstnärerna vilket är logiskt eftersom ett gott samarbete mellan konstnär och mellanled skapar långsiktiga värden för båda parter.”

Här brister analysen och en fördjupning är nödvändig. Man måste problematisera om konstnärernas möjlighet att ”bevaka” att de får rimliga ersättningar försvårats genom digitaliseringen. Det ligger närmare sanningen att konstnärerna får allt lägre ersättningar för sitt arbete genom att digitaliserings huvudaktörer (de som dirigerar utvecklingen) använder deras verk utan att betala rimlig ersättning (Google, Facebook m fl). Dessa har ingen betalningsvilja utan investerar istället i att hindra avtal, förhandlingar eller tvingande regler genom omfattande politisk påverkan och juridisk verksamhet. Detta förhållande korrumpierar hela marknaden och resultatet är att betalningsviljan är lägre än någonsin, utom i vissa fall där traditionella mellanhänder är villiga att betala för den nytta som de får ut av konstnärernas prestationer. Dock i den digitala världen skapar de digitala jättarna en annan ordning som kännetecknas av att man skjuter ansvaret ifrån sig och till någon annan, oftast användaren men även staten pekats (som beträffande privatkopieringsersättningen) ut som den som ska stå för betalningen. Problemet är även att digitaliseringen driver andra aktörer mot att teckna allt sämre avtal med upphovspersonerna. Deras verksamhet t ex annonsmarknaden för dagspressen går ständigt ned och tas över av ett fåtal digitala aktörer med Google i spetsen. Med nedpressade marginaler förs pressen vidare mot de som uppfattas som leverantörer av material i form av bilder och andra skyddade verk. Nätföretagen kan både vara nyhetsförmedlare på nätet genom att gratis förmedla dagspressens material och samtidigt erövra deras annonsmarknad. Det försöker pressen ta igen, för att upprätthålla sin konkurrenskraft, genom att tvinga på upphovspersonerna allt sämre villkor både avseende upplåtelse och ersättningar. Betalningen minskar samtidigt som det krävs mer i form av nedlagd tid, levererat material och upplåtna rättigheter. Dessutom möter våra frilansande medlemmar genom digitaliseringen ökade krav på utrustning och kunskap om digitala processer vilket ökar deras investeringsbehov i datorer, program och fortbildning som de får betala själva. Fotografer avskedas från dagstidningarna och tvingas till en allt mer osäker position som frilansare, de kostnader som tidigare bars av tidningen övervältras nu på den enskilde upphovspersonen.

Dessutom skapar man en argumentering kring att digitala nyttjanden inte ska ersättas utan ska vara ”fria”, det går under paroller som ”open access”, ”det fria internet” och liknande. Bakom dessa ligger oftast de stora amerikanska internetföretagen i allians med andra som inte vill ersätta konstnärerna t ex privata universitet och museer eller uppslagsverk på internet.

Konstnärernas marknadsposition har därför kraftigt försvagats av digitaliseringen och den otillräckliga regleringen av nätföretagens verksamhet. Digitaliseringen tillåts ske på de

marknadsvillkor de gigantiska teknikföretagen skapar. Det är därför angeläget att lagstiftningen skärps så att konstnärerna ges förstärkta rättigheter. Här kan det nu aktuella förslaget till nytt direktiv inom upphovsrätten vara ett steg i rätt riktning. De obalanser som bland annat E-handelsdirektivet kommit att ge upphov till måste åtgärdas om en livskraftig kulturverksamhet ska kunna upprätthållas.

Utredningen uttrycker det själva bra på sidan 375 ”För att skapa bättre förutsättningar för konstnärerna att dra nytta av digitaliseringens alla möjligheter behövs ett spektrum av åtgärder. Det handlar om insatser både från det offentliga och från branschaktörernas sida. De privata aktörernas roll är bl.a. att driva den tekniska utvecklingen, träffa avtal som ger balans mellan parter, anpassa tjänster efter konsumenternas efterfrågan och behov m.m. Statens roll blir att stimulera och stödja utvecklingen och på olika sätt stärka konstnärernas möjligheter att arbeta yrkesmässigt.” Problemet är att vi inte är där och att utredningen inte lägger fram konkreta förslag på åtgärder. Man kan skriva om stycket till följande; För att ge förutsättningar för konstnärerna och hela samhället att dra full nytta av digitaliseringens alla möjligheter behöver vi ta fram konkreta och hållfasta åtgärder till stöd för konstnärerna. Det offentliga måste i all sin verksamhet respektera upphovsrätten och konstnärernas rättigheter och lagstiftningen måste utformas så att branschaktörer träffar avtal som respekterar konstnärernas rättigheter. De privata aktörernas roll är bl a att driva den tekniska utvecklingen och den lagstiftning som reglerar avtalsträffande mellan parter måste vara utformad för att garantera rättigheter och därmed balans på marknader för att ge konsumenterna de tjänster som de efterfrågar utan att det sker på bekostnad av konstnärerna eller under villkor som gör att konsumenter måste ta ansvar som de omöjliga kan leva upp till. Statens roll är att stimulera och stödja utvecklingen och på olika sätt stärka konstnärernas möjligheter att arbeta yrkesmässigt.

Avseende det föreslagna uppdraget till Konstnärsnämnden anges att ”Det kan bl.a. omfatta möjligheterna att sprida och skydda sina verk, nya ersättningsformer och affärsmodeller samt kunskapsuppbyggnad avseende upphovsrätt.”

Bildupphovsrätt anser att det är angeläget att uppdraget ges till Konstnärsnämnden och att det formuleras tydligt som ett uppdrag som syftar till att stärka konstnärernas positioner. Kunskap är bra men vi vill understryka att det behövs handfasta reformer som ger konstnärerna bättre möjligheter att verka professionellt genom att kunna ta betalt och bevara sin upphovsrätt.

Det är också ett angeläget samhällsintresse att upphovsrätten inte tunnans ut till skada för den välfungerade modellen med bevarad upphovsrätt hos den ursprungliga skaparen av de skyddade verken som lägger administrationen av upphovsrätten hos kollektiva förvaltningsorganisationer som i sin tur kan avtala om användning av verken. Om upphovsrätten tillåts tunnans ut och sprids på en uppsjö av aktörer som inte har intresse av att förvalta sin upphovsrätt omöjliggörs på sikt en rationell hantering av upphovsrätten, det sker en uttunning av incitamenten för kulturell produktion även på det sättet.

9.6.1 Allmänt om offentlighetsrättsliga ersättningssystem

Utredningen anger på sid 422 ”Enligt utredningens bedömning är den kanske enskilt mest betydelsefulla insatsen för konstnärernas möjligheter att leva på sitt konstnärliga arbete att det arbete de utför blir ersatt efter arbetsinsats, i likhet med vad som gäller för de flesta andra yrken i samhället. En förutsättning för att få rimliga ersättningar på en marknad är att den ersättande parten värderar det arbete som utförts tillräckligt högt. I och med digitaliseringen

har innehåll på internet kommit att uppfattas som nära nog gratis för användaren. Den mer generaliserade bilden är att det finns ett arbete att göra både i det specifika fallet för att få en förståelse för att en ersättning är rimlig, men också för att skapa en mer utbredd förståelse för att konstnärers anspråk på ersättning för utfört arbete är lika självklara som för vilken annan yrkesgrupp som helst.”

Konstnären är inte ersatt för sitt arbete och det skapar grundläggande problem som återverkar på alla andra problem inom konsten. Det kan noteras gäller generellt i hela samhället, det är andra aktörer som får värdet av vad konstnärerna skapar, både i form av pengar och på andra sätt.

Det ojämna utbyte som etablerats på internet där stora internationella, främst amerikanska företag, tillåts exploatera de som framställer innehållet på internet lämnar konstnärerna utan ersättning. Det drabbar enskilda bildskapare såväl som bildbyråer och andra med kommersiella intressen i bilddistribution.

För att komma till rätta med den obalans som uppkommit måste regleringar skapas som tvingar Google, Facebook, Instagram etc att förhandla med kollektiva förvaltningsorganisationer om villkoren för användningen av deras verk eller i vissa fall att ersättningsordningar etableras genom lagstiftning såsom för följerrätten. Om inte sådana förhandlingsordningar eller ersättningsordningar kommer till stånd blir följden att de offentlighetsrättsliga systemen kommer att tvingas ”ta hand om” problemen. Det kommer att leda till att politiken får än svårare att definiera och motivera olika insatser, de sociala insatserna kommer inte att kunna särskiljas från en aktiv kulturpolitik utan den senare får drag av och kommer att motiveras av försörjningsstöd snarare än kulturpolitiska överväganden.

9.6.2 Offentlighetsrättsliga ersättningar

Bedömning: *Visningsersättningen till bild- och formkonstnärer och bibliotekersättningen till upphovsmän av litterära verk bör finnas kvar i sina grundläggande former. Även systemet med talboksersättning bör behållas i sin nuvarande form.*

Statens styrning av de olika systemen bör samordnas bättre. Det är angeläget att ersättningssystemen följs upp med avseende på hur utfallet fördelas mellan bl.a. kvinnliga och manliga upphovsmän.

Bildupphovsrätt delar bedömningen att den individuella visningsersättningen bör finnas kvar i sin grundläggande form. En grundläggande del av denna är att den nivellerar mellan olika prestationer och ger dem olika värden. Systemet är inte ett belöningssystem eller ett system som försöker styra kulturverksamhet i en viss riktning utan är ett ersättningssystem för utförda arbetsinsatser. Det är en viktig princip i systemet och det gör också att det fungerar generellt och är stabilt över tid. Den bidrar till yrkesmässig trygghet och försörjning baserad på arbete och den skapar därmed möjligheter till att andra delar av konstnärspolitiken kan inriktas mer offensivt eftersom den ”befrias” från försörjningsstödet problematik.

”Utredningen är dock inte heller beredd att föreslå att motsvarande förhandlingsrätt införs på de andra ersättningsområdena, vilket framförts som förslag från intressenterna på området. Förutsättningarna skiljer sig åt mellan konstområdena och det förhandlingssystem som finns för bibliotekersättningen bör inte appliceras på andra områden.” Sid 424

Det är en svag motivering till varför man inte vill införa en förhandlingsrätt för den individuella visningsersättningen. Bibliotekersättningen och visningsersättningen är ersättningar (kompensationssystem för inskränkta rättigheter) och bör därför behandlas lika, inte minst för att staten är part i bägge ordningarna och likhetsprincip borde vara i vart fall vägledande. Om man inte ska likabehandla konstnärerna bör motiveringarna vara robusta och utredningen borde inte nöjt sig med ett allmänt svävande uttryck som att ”förutsättningarna skiljer sig åt”, det duger helt enkelt inte. Det är ett underkännande av den ena och ett godkännande av den andra vilket borde vara främmande i en rättsstat. Vi föreslår att ett förslag utarbetas för att bild- och formorganisationerna ska få förhandlingsrätt om visningsersättningen samt att tills en sådan ordning är fastställd bör visningsersättningens nivå följa bibliotekersättningen. Det innebär en uppräknig med 20 miljoner kr för budgetår 2019.

”IV-ersättningen är reglerad i en förordning, men mycket sparsamt. Utifrån ett i grunden oförändrat system kan det finns anledning för regeringen att införa en mer samordnad styrning av de individuella ersättningsordningarna, utifrån principen om en tillitsbaserad styrning som samtidigt tydliggör statens intentioner. Det kan gälla grunderna för ersättningarna, hur de samlas in och efter vilka principer de ska fördelas.” Sid 424

Regeringen har tidigare inte haft detaljerade synpunkter på hur IV ersättningen utformats utan överlämnat det till konstnärernas organisationer utifrån grunden att det är konstnärernas ersättningar. Tanken har uppenbarligen varit att det har varit upp till konstnärerna att bestämma under ansvar om lika behandling, transparens och insyn. De förändringar som vidtagits i systemet har relativt detaljerat redovisats till departementet varje år och diskussioner har förts kring dessa. Vi vänder oss mot skrivningen eftersom vare sig intentionerna bakom och vad man önskar uppnå inte redovisas. Vi kan därför inte se att en sådan åtgärd behövs. Regeringen har full insikt i verksamheten och kan redan idag, genom regleringsbrev, vidta de åtgärder de anser nödvändiga.

Utredningen pekar på den av Bildupphovsrätt själva undersökta och redovisade problematik med det sneda utfallet mellan män och kvinnor. Vi har under flera år pekat på brister i detta hänseende och framfört att det är önskvärt men en bred genusundersökning på bildkonstområdet med syfte att få en klar bild över hur bl a IV ersättningen kan förändras. Det ligger inte, automatiskt, inom uppdraget för administrationen av ordningen att genomföra en sådan utredning och en sådan bör också genomföras av oberoende forskare. Vi skulle välkomna en sådan utredning och anser att det skulle ge underlag för reformer på fler områden än IV. Vi vill dock påpeka att den fråga som utredningen pekar på, poängsystemet karaktär, givetvis spelar en stor roll men samtidigt är poängsystemet det som ger systemet dess grundläggande karaktär av att vara ett ersättningssystem. Det är därför en mer komplex fråga och det är bl a vad som skapar behov av bred kunskap.

9.6.4 Upphovsrätten

Bedömning: Upphovsrätten är central för konstnärernas möjligheter att leva på sitt konstnärskap. Digitaliseringen har medfört nya förutsättningar för upphovsrätten, vilket innebär att gällande bestämmelser behöver ses över på flera punkter i syfte att stärka konstnärernas ställning och stävja risken för obalans mellan förhandlingsparterna. På nationell nivå handlar det bl.a. om att möjliggöra privatpersoners delning av skyddade bilder genom de digitala plattformarna.

Bildupphovsrätt instämmer i bedömningen.

Vi vill ha en teknikneutral upphovsrätt. Det innebär att man ska kunna använda sig av verk och kunna få licenser som användare oavsett vilken teknik man använder i sin verksamvändning. På samma sätt ska upphovspersoner få ersättning för användning oavsett teknisk nyttjandeform.

Det finns en mängd myter och intressen på internet som hävdar att nätet är speciellt och att det inte går att reglera. De som aktivt sprider dessa myter är de stora teknikföretagen och de intressen de lyckats organisera. Det medför att konstnärernas möjligheter att göra sina rättigheter gällande har försämrats främst genom att dessa företags ovilja att förhandla och betala ersättning. Dessa företags ovilja demonstrerades senast under början av hösten 2018 när EU-parlamentet skulle besluta över sin position vad gäller det så kallade DSM direktivet. Beslutsprocessen försvårades av en massiv desinformationskampanj som ledde till att ett antal vulgära föreställningar fick fäste hos många EU parlamentariker, i medierapporteringen och hos delar av allmänheten. Medvetna missuppfattningar gavs spridning och den komplexa förhandlingsprocess som EU konstruktionen innebär gav också utrymme att sprida felaktiga föreställningar kring direktivet. Facebook och Google är nöjda med den generösa reglering de erhållit genom E-handelsdirektivet och vill inte ha en förändring. Den svenska regeringen har givit sitt stöd till direktivförslaget i den form som Rådet beslutat och vi förväntar oss att den svenska regeringen ger ett aktivt stöd för konstnärerna i den nu inledda förhandlingen mellan Rådet, Kommissionen och Parlamentet om det slutgiltiga direktivets utformning. Direktivet innehåller många viktiga artiklar som avsevärt förbättrar det upphovsrättsliga systemet. Det gäller både för användare och upphovsmän såväl som för konsumenter.

Avtalslicenssystemet kan tryggas genom införandet av artikel 9a i direktivet. Det skulle avsevärt minska riskerna för t ex vår verksamhet när vi licensierar med stöd av den generella avtalslicensen i § 42h. Direktivet ger stöd för att förbättra konstnärernas ställning i olika avtal med användare. Det kommer att leda till att avtalsmarknaden fungerar bättre och blir mer transparent. I implementeringen av direktivet bör SOU 2011:32 aktualiseras.

Det finns också behov av att reglera frågan om upphovsrätten vid s.k. hyperlänkning och framing. Länkningen av upphovsrättsligt skyddat material på internet är ett hot mot professionella bildskapare, som på sikt riskerar att omöjliggöra Bildupphovsrätts licensiering av konstsamlingar och andra bilder på internet och där tekniska skydd (betalväggar etc) kan komma att behöva aktualiseras. En sådan utveckling skulle vara hämmande för det öppna internet. Vi ser redan idag att allt mer material läggs bakom betalväggar eftersom det är det enda sättet att kompensera sig för det intäktsbortfall som kommer av att plattformarna tar både material och annonsmarknad t ex från pressen, det leder inte till ett mer öppet internet. Vidare ser vi hur Youtube bygger upp sitt eget filtreringssystem helt utan politisk kontroll och också utan insyn från de vars material de filtrerar, även det sker med hänvisning till reglerna i E-handelsdirektivet men även med det uppenbara syftet att bygga upp en kommersiell verksamhet kring kulturprodukter.

Det är av stor betydelse för både internets framtid, för bildupphovspersoners möjligheter till inkomster och rättvis behandling samt för att skapa lagliga alternativ för konsumenterna (idag tvingas de av plattformarnas användarvillkor till olagligheter) att en effektiv reglering kommer till stånd där plattformarna görs ansvariga för sina affärer och träffar avtal med t ex Bildupphovsrätt i Sverige.

Alla dessa frågor kommer att aktualiseras när direktivet ska implementeras och det är av betydelse att intressenterna engageras tidigt i en sådan process. Vi anser också att den svenska regeringen har ett antal ytterligare frågor att beakta när en översyn av upphovsrätten aktualiseras av direktivet.

”Plattformarnas användarvillkor medför t.ex. att de gör privatpersoner ansvariga för utläggning av skyddade bilder på sociala medier. Bildupphovsrätt föreslår en förändring av den svenska upphovsrättslagen med syfte att möjliggöra privatpersoners delning av bilder så länge det sker utan direkt eller indirekt kommersiell nytta. Enligt förslaget skulle lagstiftningen utformas så att ansvaret för innehållet gentemot upphovspersonerna läggs på plattformsföretagen själva. Den relevanta ersättningen skulle kunna förhandlas fram genom Bildupphovsrätt såsom företrädare för bildupphovspersonerna och en organisation som företräder plattformsbolagen. En effektiv medlingsreglering skulle kunna se till att avtal kommer till stånd på rimliga villkor. Enligt utredningen är det angeläget att hitta en lösning som möjliggör privatpersoners delning av skyddade bilder genom de digitala plattformarna.” Sid 429.

Vi anser att det är bra att utredningen lyfter fram konkreta och realistiska förslag till lösningar på ett område som måste reformeras.

En annan sådan fråga, men som inte berörs av utredningen, är det faktum att bildupphovsmännen till stor del lämnats utanför ordningen för privatkopieringsersättning. Det genom att den svenska ordningen, till skillnad mot de flesta europeiska lösningarna, endast omfattar produkter som är särskilt lämpade för privat kopiering av ljud och rörlig bild. Stillbilder ersätts när de ingår i en rörlig bildsekvens (typ TV program) men det är relativt ovanligt. Samtidigt vet vi att privatkopieringen av stillbilder är omfattande och vi bilägger (bilaga 1) en undersökning gjord av föreningen Copyswede som administrerar ordningen för privatkopieringsersättningen vilken visar att stillbilder är den mest privatkopierade verkskategorin. Den omfattande kopieringen av stillbilder tyder på att den svenska staten infört det så kallade information society direktivet på ett felaktigt sätt. I denna anges att när laglig privatkopiering medför skada för upphovspersonerna ska en kompensationsordning vara på plats. Regeringen bör därför i samband med införandet av DSM direktivet förändra och bredda lagstiftningen så att stillbilderna omfattas av ordningen. Det finns även en hemställan från riksdagen om att ordningen ska ses över och denna fråga bör införlivas i en sådan översyn.

Den svenska lagstiftningen uppfyller inte helt kraven på teknikneutralitet. Det gäller avseende inskränkningar som skiljer på digitala och analoga användningar av bilder. Det leder till svåra bedömningar.

Det mål som Bildupphovsrätt vann mot Wikimedia drevs av tre skäl. Wikimedia fick felaktig rådgivning om lagstiftningens innebörd. Wikimedia vägrade diskutera frågan med oss och vägrade teckna licens med Bildupphovsrätt. Wikimedia Sverige är, trots deras omfattande stöd från USA, ingen ekonomiskt stark förening. De tog en hög ekonomisk risk, rättegångskostnaden slutade på 1,6 Mkr. Det kan jämföras om de valt att driva den omtvistade verksamheten under licens med Bildupphovsrätt, vilken då hade täckt 50–100 års verksamhet. Problemet är att lagstiftningen gav utrymme för spekulation i om vad lagstiftningen innebar när den skulle användas på det digitala området. På likande sätt förhåller det sig i det så kallade Skyttedalsmålet där privatpersoner och civilsamhället får bära den ekonomiska risken när det uppenbara problemet är att lagstiftningen inte ger samhället klara regler om vad som

gäller. Det är därför önskvärt att samtliga de inskränkingsregler som gäller bild granskas utifrån dess konsekvenser när det kommer till användning online. Vi menar att vissa helt kan utmönstras och ersättas av regler för avtalslicens medan andra kan preciseras om de anses uppfylla de gränser som det så kallade tre-steg-testet i Bernkonventionen ställer upp.

Behovet av information kring upphovsrätt har aktualiserats bland annat genom regeringsuppdrag till PRV. Det är angeläget att dessa informationsinsatser fortsätter och breddas. Vi ser tydliga behov av att bland annat informera arbetsgivare om avtal för att göra den omfattande kopieringen på arbetsplatser laglig genom att licensavtal ingås.

9.7.10 En ny fond för stöd till bild- och formkonstnärer

***Förslag:** En ny fond för bild- och formkonstnärer inrättas. Den finansieras med en konstavgift om högst 5 procent vid andrahandsförsäljning av bildkonst som inte omfattas av följerrätten. Avgiften läggs ovanpå köpeskillingen. Fondens medel administreras av Konstnärnämnden.*

Förslaget formulering bör ändras till: ”Den finansieras med en konstavgift om högst 5 procent vid andrahandsförsäljning av *bild- och formkonst* som inte omfattas av följerrätten.”

Systemet med en konstfond är välbeprövat i Norge sedan 40-talets slut. Varje gång det säljs ett verk av exempelvis Edvard Munch går fem procent av de ofta svindlande försäljningspriserna till dagens generationer konstnärer som därmed erhåller värdefulla arbetsstipendier. Att några procent av dessa värden ger nutida konstnärer finansiering för att skapa ny bild- och formkonst gynnar på sikt hela konstvärlden genom en god återväxt av samtida konst. De flesta köpare och säljare som norska Konstfonden är i kontakt med har respekt och sympati för att konstnärerna och upphovspersonerna får ta del av värdestegringen på konstmarknaden. Det skapar bättre förutsättningar för den samtida konsten och främjar en underfinansierad bransch. Det blir en överföring av konstens värdestegring mellan konstnärsgenerationer. Många av de största konstnärerna har dött fattiga men deras konst kan nu bidra till att nya generationer konstnärer kan utveckla sitt konstnärskap. Utredaren nämnde beloppet 40 miljoner kr som en möjlig årlig transferering vid presentationen av utredningen i mars 2018.

Reformen belastar varken statens administration eller kostar staten något, utan avgiften tas ut på den mer spekulativa delen av konsthandeln. Genom att Bildupphovsrätt i Sverige redan sköter följerrätten finns en fungerande institution och effektiv administration av avgiften. Konsthandeln ska inte behöva redovisa till två olika institutioner. De medel som genereras kanaliseras så direkt som möjligt tillbaka till konstnärerna. Liksom i Författarfonden bör sakkunniga och konstnärorganisationerna ha stort inflytande över och insyn i hur fonden används. Att möjliggöra för konstnärer att producera konst och utveckla sitt konstnärskap bör vara huvudsakligt användningsområde för fonden.

Fonden införs för att stärka förutsättningarna för samtida konstnärer att arbeta med sin konstnärliga verksamhet. Det är av stor vikt att det i sin tur inte får konsekvensen att regeringen och Konstnärnämnden minskar visningsersättningen, eller inte höjer den i takt med bibliotekersättningen. Fondens ska ses som en förstärkning av den underfinansierade samtida bild- och formkonsten så att fler konstnärer får ekonomiska möjligheter att arbeta konstnärligt. Bild- och formkonstnärerna är, som utredningen visar, en av de yrkesgrupper i Sverige som har lägst medianinkomster.

Fyra rikspartier stödjer skapande av en konstfond med inspiration från Norge, visar nämnda partienkät, fyra partier svarar ”kanske”. Bara ett parti säger nej.

Ifall en enhetlig sexprocentig moms på fotografi, samtida konst och konsthantverk införs, förändras förutsättningarna för gallerierna och konsthandeln. Det skulle under dessa förhållanden möjliggöra en breddning av avgiften till samtida konst som säljs av mellanhänder. En avgift på fem procent skulle kompenseras genom en sänkning av momsen med 19 procent. Konsumentpriset på konst och konsthantverk skulle ändå minska med 14 procent, samtidigt som resurser frigörs för produktion av ny samtida konst.

Första steget bör dock vara att införa konstfonden på försäljning av konstverk för vilken upphovsrätten slutat gälla. Införs en enhetlig sexprocentig kultur- eller konstmoms kan en breddning av avgiften övervägas.

Stockholm dag som ovan

Mats Lindberg

VD